

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГРИЦИШЕН Дмитрій Олександрович

УДК: 657.12: 657.37: 657.44 (043,3)

**ІСЛАМСЬКА МОДЕЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Мошенський Сергій Захарович,
Житомирський державний технологічний університет,
професор кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Голов Сергій Федорович,
Приватний вищий навчальний заклад “Міжнародний
інститут менеджменту (МІМ-Київ)”,
професор кафедри менеджменту та економіки

кандидат економічних наук, доцент
Козлова Марія Олегівна,
Житомирський інститут Міжрегіональної Академії
управління персоналом,
доцент кафедри економіки та менеджменту

Захист відбудеться “06” жовтня 2010 р. о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 233

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “03” вересня 2010 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Т.В. Давидюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток облікової науки у ХХ столітті є періодом динамічних змін, пов'язаних з процесами глобалізації. Зміни в теорії та методології бухгалтерському обліку є об'єктивними, адже відбуваються паралельно з перетвореннями соціально-економічного, суспільно-правового та політичного характеру в умовах глобалізації. Залежність бухгалтерського обліку від зазначених процесів проявляються в формуванні різнопланових наукових шкіл, різноманітності концепцій та теорій його розвитку, що становлять фундамент національних систем бухгалтерського обліку (далі НСБО). Проте більшість не забезпечують вирішення проблем теоретичного та практичного характеру, які пов'язані з низькою інформованістю учасників господарських відносин, невідповідністю НСБО діючій економічній системі, зниженням соціального значення бухгалтерського обліку. Вирішення зазначених проблем є можливим лише за умови розробки теоретико-практичних основ, які б враховували облікову практику різних країн як інструмента забезпечення соціально-орієнтованого розвитку економічних відносин. Якісно новим підходом до розв'язання зазначених проблем є новосформована ісламська модель бухгалтерського обліку. Саме її представники розробили нові підходи до розвитку бухгалтерського обліку, які враховують не лише економічну, але й соціальну ефективність та значимість обліку.

Становлення та розвиток ісламської моделі бухгалтерського обліку пов'язані з працями мусульманських вчених, серед яких Шахул Хамід Бін Хдж. Мохамед Ібрагім, Маліах Сулейман, Саїд Аскарі, Саїма Акбар Ахмед, Т. Гемблінг, Тривуоно Айван, Мухамед Р. Тахері, Ахмед Хадіді, Ахмед Райахі-Белькаві, С. Рахман, Н. Байдон. Окремі питання формування бухгалтерського обліку в країнах ісламу піднімалися в працях вітчизняних вчених: К.П. Боримської, Н.М. Малюги, С.З. Мошенського, Л.В. Чижевської та російських: О.Д. Ларіонова, Я.В. Соколова. Становлення англо-американської моделі бухгалтерського обліку пов'язано з працями А.Ч. Літтлона, Д.О. Мея, В.Є. Патона, Ч. Шпруга. Основи континентальної моделі бухгалтерського обліку закладені в працях: П. Герстнера, К. Порцига, Є. Ремера, І. Шера (німецький напрям), К. Белліні, Є. Мондіні, Е. Пізані, Д. Россі (італійський напрям), Ш. Пангло (французький напрям). Формування соціалістичної моделі бухгалтерського обліку піднімалося в працях вчених радянського періоду. Проблеми формування та розвитку національної системи бухгалтерського обліку України піднімалися в працях Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, М.О. Козлової, В.М. Костюченко, О.М. Петрука.

Аналіз праць попередників вказує на вагомі наукові та практичні результати в дослідженні НСБО країн світу, проте залишаються невирішеними ряд теоретичних і практичних питань, що стосуються адаптації окремих елементів ісламської моделі в Україні для забезпечення стійкого розвитку. Вирішення на теоретичному рівні потребують питання: місця ісламської моделі у подоланні наслідків глобалізації, формування ісламської економічної доктрини як фактору розвитку обліку; врахування впливу на облік економічних принципів; формування правового поля розвитку економічної системи та системи бухгалтерського обліку; визначення особливостей функціонування елементів системи бухгалтерського обліку під впливом зовнішнього середовища та можливостей застосування ісламського досвіду

для врегулювання інформаційного конфлікту між користувачами. Проблемні питання

практичного характеру стосуються розробки моделі обліку розподілу прибутку; удосконалення фінансової звітності в напрямі розкриття інформації про використання прибутку підприємств; впровадження звітності про соціальну та екологічну відповідальність як інструменту забезпечення стійкого розвитку економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету № 28 “Методологія моделювання національної системи бухгалтерського обліку в умовах трансформаційного економічного розвитку” (номер державної реєстрації 0109U001876). В межах наукової програми автором виконані дослідження, пов'язані з удосконаленням теорії та практики бухгалтерського обліку в Україні в напрямі забезпечення його соціальної направленості з урахуванням досвіду країн зони поширення ісламу.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертації є наукове обґрунтування теоретичних та організаційно-методичних рекомендацій з адаптації окремих елементів ісламської моделі бухгалтерського обліку до облікової системи України.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено наступні завдання:

- окреслити особливості впливу глобалізації на облік, з метою встановлення характерних рис моделей бухгалтерського обліку, зокрема ісламської моделі;
- розкрити напрями формування ісламської економічної доктрини для визначення особливостей ісламської моделі бухгалтерського обліку;
- окреслити вплив ісламських економічних принципів на бухгалтерський облік для визначення особливих об'єктів облікового відображення;
- обґрунтувати вплив зовнішнього середовища на особливості елементів системи обліку в країнах ісламу, з метою визначення меж впровадження досвіду в Україні;
- визначити значення обліку в уникненні інформаційної асиметрії та врегулюванні інформаційного конфлікту користувачів бухгалтерської інформації;
- дослідити особливості облікового відображення розподілу прибутку в країнах поширення ісламу та визначити напрями запровадження їх досвіду в Україні;
- проаналізувати порядок формування показників фінансової звітності в ісламських країнах з метою удосконалення діючої фінансової звітності в Україні;
- визначити особливості впровадження звітності про соціальну та екологічну відповідальність підприємств в Україні на основі досвіду країн зони поширення ісламу;
- встановити напрями розкриття інформації в звітності про соціальну та екологічну відповідальність підприємств.

Об'єктом дослідження є ісламська модель бухгалтерського обліку в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних питань функціонування ісламської моделі бухгалтерського обліку та адаптація її елементів до облікової системи України.

Методи дослідження. Застосування методу причинно-наслідкових зв'язків дозволило встановити місце ісламської моделі бухгалтерського обліку в умовах глобалізації. Для визначення основних тенденцій розвитку ісламської економічної доктрини та значення її принципів у розвитку бухгалтерського обліку застосовано історичний метод, метод теоретичного узагальнення та порівняння. Метод аналізу і

синтезу, логічний метод та метод причинно-наслідкових зв'язків використовувався для дослідження впливу соціально-економічного та правового розвитку на НСБО. Застосування методу системного підходу дозволило з'ясувати напрями впливу зовнішнього середовища на ісламську модель бухгалтерського обліку. Використання методів групування, причинно-наслідкових зв'язків та логічного дозволило встановити особливості врегулювання інформаційного конфлікту користувачі облікової інформації. За допомогою методу моделювання розроблено облікову модель використання результатів діяльності суб'єкта господарювання з врахуванням досвіду країн зони поширення ісламу. Методи теоретичного узагальнення та порівняння застосовувалися для удосконалення форм фінансової звітності в Україні. Методи аналогії, аналізу та синтезу, порівняння дозволили визначити місце звітності про соціальну та екологічну відповідальність і розробити форми такої звітності.

Інформаційною базою дослідження стали положення класиків економічної науки та філософської думки Європейських країн та країн зони поширення ісламу, праці представників економічної та облікової науки мусульманських країн, а також напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі бухгалтерського обліку та його значення в забезпечення соціальної справедливості в економічних відносинах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та вирішенні практичних питань щодо адаптації окремих елементів ісламської моделі бухгалтерського обліку в Україні. В процесі дослідження отримано такі наукові результати:

вперше:

- теоретично обґрунтовано модель розкриття інформації про соціальну та екологічну діяльність підприємства в частині пакету відповідної звітності, показники якої є взаємоузгодженими з показниками фінансової звітності, що дає можливість здійснювати економічний аналіз і контроль діяльності для забезпечення стійкого розвитку окремого суб'єкта господарювання та країни в цілому;

удосконалено:

- облікову модель процесу розподілу прибутку суб'єкта господарювання, яка враховує участь факторів виробництва в його формуванні та передбачає створення відповідних фондів як інструменту забезпечення стійкого розвитку економічних процесів на підприємстві;

- зміст фінансової звітності (форма № 1 “Баланс”, форма № 2 “Звіт про фінансові результати”) в частині введення додаткових показників про використання факторів виробництва та розподіл прибутку, що забезпечують ефективність управління ними;

- етапи впровадження звітності про соціальну та екологічну відповідальність суб'єктів господарювання та обґрунтовано напрями нормативного закріплення даної звітності (обов'язкове затвердження суб'єктів складання, встановлення відповідальності за достовірність показників, відповідність принципам Глобальної ініціативи зі звітності (GRI));

дістало подальший розвиток:

- обґрунтування значення бухгалтерського обліку як інструменту подолання негативних наслідків глобалізації, шляхом застосування окремих положень ісламської моделі бухгалтерського обліку на основі уточнення сутності глобалізації як фактору

розвитку бухгалтерського обліку та запропонованої класифікації її негативних соціально-економічних наслідків;

- теоретичне обґрунтування необхідності врахування релігійного фактору в процесі формування системи бухгалтерського обліку крізь призму соціально-економічних відносин, що дало можливість визначити причини та особливості формування ісламської економічної доктрини та з'ясувати місце в ній бухгалтерського обліку;

- визначення рівнів прояву в економічній та обліковій системах принципів ісламської економічної доктрини (формотворчий (релігійно-правовий), макроекономічний, мікроекономічний та обліково-аналітичний) та уточнено сутність специфічних економічних категорій як факторів розвитку бухгалтерського обліку;

- виявлення особливих об'єктів, мінливості методів, особливостей суб'єктів організації та ведення обліку шляхом доведення залежності елементів системи бухгалтерського обліку від зовнішнього середовища, що дало можливість розробити механізм формування організаційно-методичних положень ісламської моделі бухгалтерського обліку та виявити напрями розвитку НСБО України;

- доведення залежності запитів користувачів бухгалтерської інформації від їх матеріального інтересу, який спричиняє конфлікт інтересів учасників господарської діяльності в різних облікових моделях, що дозволило визначити особливості обліку як засобу уникнення інформаційної асиметрії в економічних відносинах.

Практичне значення одержаних результатів. Застосування в практичній діяльності рекомендацій з удосконалення обліку забезпечить розвиток соціальної спрямованості економічних процесів. В практичну діяльність підприємств впроваджено такі основні теоретичні та практичні розробки:

- методичні рекомендації щодо облікового відображення використання прибутку на формування фондів природоохоронної діяльності, соціальної діяльності та фонду оновлення необоротних активів (довідка ТОВ “Нива експо” № 332 від 04.04.2008 р.);

- пропозиції щодо розподілу прибутку та формування відповідних фондів соціальної діяльності, природоохоронної діяльності, фонду оновлення основного капіталу, зокрема впроваджено акт розподілу прибутку, методика облікового відображення процесу розподілу прибутку (довідка ТзОВ “Ємільчинська гірничопромислова компанія” № 345 від 14.04.2009 р.);

- пропозиції щодо удосконалення управління господарською діяльністю підприємства в країнах зони поширення ісламу та її обліково-аналітичного забезпечення, що забезпечив більш ефективну співпрацю компанії з підприємствами Ірану (довідка компанії “РЕМЕКС” від 23.12.2009 р.);

- пропозиції щодо організації бухгалтерського обліку діяльності корпорації в Об'єднаних арабських еміратах на основі вивчення особливостей господарської діяльності в даній країні. Пакет звітності про соціальну та екологічну відповідальність як один з напрямів внутрішньої звітності (довідка корпорації “Група компаній “Планета”” № 18 від 16.02.2010 р.);

- рекомендації стосовно використання на внутрішньому рівні удосконалених форм фінансової звітності: Баланс, який містить інформацію про напрями використання і оновлення основних засобів; Звіт про фінансові результати, що містить напрями розподілу прибутку (довідка ЗАТ “Західукрвибухпром” № 01/345 від 03.03.2010 р.);

- уточнено класифікацію моделей побудови НСБО, встановлено особливості звітності про соціальну і екологічну відповідальність, що використано в ході розробки навчальних програм і навчально-методичного забезпечення дисциплін “Облік у зарубіжних країнах”, “Фінансовий облік II”, “Облік зовнішньоекономічної діяльності”, “Звітність підприємства” (довідка Житомирського державного технологічного університету № 44-45/30 від 02.03.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, виконані автором особисто. З наукових праць, опублікованих автором у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистої роботи здобувача і, полягають у дослідженні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням бухгалтерського обліку в Україні в напрямі його соціальної спрямованості за прикладом країн зони поширення ісламу.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 10 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція “Вдосконалення теорії і практики обліку, аналізу і аудиту для становлення національної облікової системи” (м. Севастополь, 2006 р.), Всеукраїнська наукова конференція “Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева” (м. Житомир, 2007 р., 2009 р., 2010 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Облік, аналіз і аудит: теорія, практика, перспективи” (м. Мелітополь, 2007 р.), Міжнародна наукова конференція “Наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: теоретико-практичне значення та напрями подальшого розвитку” (м. Житомир, 2007 р.), Міжнародна наукова конференція “Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку” (м. Житомир, 2008 р.), Міжнародна наукова конференція “Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація” (м. Київ, 2008 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю” (м. Черкаси, 2008 р.), Міжнародна наукова конференція “Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток інтелектуальних і технічних можливостей” (м. Краматорськ-Житомир, 2009 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 12 статей у фахових виданнях загальним обсягом 6,31 друк. арк., з них 5,93 друк. арк. належить особисто автору, 10 тез доповідей загальним обсягом 1,6 друк. арк., в інших публікаціях виданих у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистого дослідження здобувача (0,4 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних літературних джерел. Основний зміст дисертації викладено на 199 сторінках друкованого тексту. Робота містить 14 таблиць на 14 сторінках, 17 рисунків на 17 сторінках і 47 додатків на 250 сторінках. Список використаних літературних джерел налічує 361 найменування на 35 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих наукових результатів.

Перший розділ **“Ісламська модель бухгалтерського обліку як нова альтернатива в глобальних перетвореннях: теоретичні аспекти”** присвячено розв'язанню невирішених питань розробки теоретичних основ розвитку діючих та формування нових моделей бухгалтерського обліку.

Визначено, що глобалізація є багатоаспектним соціально-економічним явищем, яке проявляється як форма ведення бізнесу на основі вільного переміщення факторів виробництва та результатів їх використання через кордони різних держав; як процес інтеграції національних економік з метою розв'язання глобальних проблем; як поєднання національних економік з метою створення єдиного соціально-економічного простору. На основі цього встановлено, що глобалізація має ряд негативних соціально-економічних наслідків, які можливо розглядати в наступних розрізах: зниження показників сталого розвитку суспільства, послаблення розвитку національних економік та світова економічна криза. З метою подолання вказаних наслідків обґрунтовано необхідність зміни діючих економічних положень (“вашингтонський консенсус”), шляхом застосування окремих положень ісламської моделі бухгалтерського обліку в країнах світу.

Обґрунтовано, що НСБО певної країни є результатом формування та розвитку соціально-економічного, суспільно-правового та політичного середовища під впливом різноманітних факторів (релігійного, історичного, соціального, географічного та ін.). Залежність системи обліку від цих факторів, а особливо домінуючого, породила різні підходи до його розвитку та необхідність групування їх у відповідні моделі. На основі цього встановлено економічні характеристики, які вплинули на розвиток відповідної моделі (відповідність економічній та правовій системам, вплив релігійного чинника, економічний підхід до розвитку бухгалтерського обліку, філософська основа економічних відносин, методологія дослідження, облікова теорія, покладена в основу моделі), а також визначено їх місце в сучасній науці.

Визначено напрями розвитку моделей бухгалтерського обліку та встановлено, що ісламська модель є якісно новим підходом у розвитку облікової науки та альтернативною західним обліковим концепціям в умовах глобалізації, а домінуючим фактором її розвитку є релігія (табл. 1).

Таблиця 1. Ісламська модель бухгалтерського обліку: характерні риси

ІСЛАМСЬКА МОДЕЛЬ				
<i>Колоніальний період</i>				
Економічна основа	Побудова капіталістичного суспільства залежного від країни-колонізатора			
Правова система	Романо-німецьке право	Англосаксонське право		
Облікові школи	Англійська	Французька	Італійська	
<i>Період незалежності</i>				
Економічна основа	Ісламська економічна доктрина			
Правова система	Мусульманське право	Світське право	Мусульманське і світське	
Облікові школи	Ісламська концепція бухгалтерського обліку з особливостями техніки:			
	англійської	французької	італійської	соціалістичної

На основі аналізу особливостей ісламської економічної доктрини як основи розвитку НСБО в країнах зазначеного регіону встановлено та обґрунтовано основні фактори, що сприяли її розвитку та становленню ісламської моделі бухгалтерського обліку (звільнення від колоніального гніту; прихильність більшої частини мусульманського населення до впровадження в економіку принципів ісламу; неспроможність економічних систем західного типу забезпечити ефективність економічного розвитку держав; сучасний стан економічної дисципліни, що очолюється країнами заходу, утворює дихотомію між ісламською вірою та діями, до яких спрямовують Західні економічні концепції; зростання ефективності впровадження на глобальному рівні ісламських фінансових інструментів).

Наведені фактори підтверджують нездатність західних економічних концепцій забезпечити розвиток мусульманських країн та його відповідності принципам ісламу. Крім того, враховуючи наявність значної кількості економічних суб'єктів, діяльність яких є ефективною як з економічної, соціальної, так і етичної сторін, а також направленості доктрини на вирішення проблем стійкого розвитку та подолання наслідків світової економічної кризи обґрунтовано дієвість та необхідність визнання вітчизняними та зарубіжними науковцями ісламських економічних інструментів у соціально-економічному розвитку країн та можливість їх впровадження в облікову практику України.

Відсутність теоретичних напрацювань з питань економічних принципів, що висунуті ісламською економічною доктриною як основи формування організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку призвели до неправильного трактування багатьох економічних та облікових понять вченими та практиками країн світу.

В ході дослідження встановлено, що ісламська економічна доктрина пропагує три основні принципи розвитку соціально-економічних відносин в суспільстві: різноманіття форм власності, обмеження економічної активності, соціальна справедливість. Зазначені принципи виведені на основі базових положень ісламу, які є обов'язковими для виконання кожним суб'єктом господарювання, та повинні забезпечити відповідність економічної системи положенням ісламу. Крім того, визначено особливості формування та впровадження принципів ісламської економічної доктрини як передумови розвитку теоретичних та організаційних аспектів бухгалтерського обліку. Запропоновано розглядати залежно від таких рівнів як: релігійно-правовий, макроекономічний, мікроекономічний та обліково-аналітичний. Формування принципів на релігійно-правовому рівні обумовлює особливості регулювання обліку, на макро- та мікроекономічних рівнях обумовлюють впровадження та розвиток нових економічних категорій, які визначають особливі об'єкти обліку та напрями розвитку суб'єктів господарювання.

Другий розділ **“Ісламська модель бухгалтерського обліку: організаційно-методичні засади”** присвячено проблемним питанням, пов'язаним з особливостями бухгалтерського обліку в країнах ісламу та можливістю їх впровадження в Україні в напрямі розвитку соціальної функції бухгалтерського обліку.

Необґрунтованість залежності НСБО від зовнішнього середовища в країнах зони поширення ісламу призводить до неправильного розуміння елементів системи обліку та основних його понять в контексті можливості застосування ряду положень

у вітчизняній практиці. З метою розв'язання даного проблемного питання на основі встановлених особливостей зовнішнього середовища виділено основні напрями розвитку ісламської моделі бухгалтерського обліку, що значно відрізняються один від одного, зокрема, в частині питань повноти розкриття інформації, задоволення основних користувачів в інформації та виконання бухгалтерським обліком його соціальної функції. Доведено, що ряд ісламських цінностей є незбалансованими з основними положеннями західних облікових концепцій, оскільки інформація, що надається, ґрунтується на їх положеннях і суперечить ісламському способу життя. Це пов'язано з тим, що інформація надається з певною метою для виконання завдань, спрямованих на управління підприємством. А зі зміною основної мети змінюються завдання управління, які обумовлюють параметри інформації, й відповідно зміну об'єктів та організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку.

Дослідження дозволило визначити особливості об'єктів бухгалтерського обліку та виникнення нових, які пов'язані з побудовою безвідсоткової економіки (мудароба, мушарака, мурабаха та ін.), та визначити особливості методики бухгалтерського обліку (оцінка за ринковою вартістю, неприйнятність принципу консерватизму, орієнтація на баланс, обов'язковість розкриття в звітності інформації про розподіл доданої вартості та результати соціальної та екологічної відповідальності).

Відсутність підходів до врегулювання конфлікту інтересів учасників господарських відносин зумовлює необхідність нових підходів до бухгалтерського обліку як засобу врегулювання інформаційної асиметрії в господарських відносинах. Аналіз особливостей задоволення інформаційних потреб користувачів облікової інформації в різних моделях бухгалтерського обліку дозволив виявити причини інформаційної асиметрії та значення обліку в її уникненні.

Доведено, що в основу конфлікту інтересів користувачів облікової інформації покладено майновий характер. Він проявляється передусім в результатах господарської діяльності та їх розподілі, в якому зацікавлені усі користувачі. Майновий характер є найбільш характерною властивістю господарської діяльності, яка пов'язана з використанням факторів виробництва та створенням нових благ й отриманням економічних та соціальних вигід.

З метою визначення особливостей розвитку бухгалтерського обліку в напрямі врегулювання інформаційної асиметрії встановлено, що основоположні принципи ісламської економічної доктрини обумовлюють трансформацію запитів користувачів бухгалтерської інформації, що призводить до змін в організації та методиці бухгалтерського обліку (рис. 1). Механізм задоволення всіх запитів користувачів облікової інформації в країнах зони поширення ісламу пов'язаний з особливостями регулювання бухгалтерського обліку, яке запропоновано розглядати на наступних рівнях: релігійно-правовий, міжнародний, національний та мікрорівень.

Проведене дослідження дало змогу встановити напрями розвитку бухгалтерського обліку в Україні як засобу врегулювання інформаційної асиметрії в господарських відносинах: врегулювання та забезпечення справедливого розподілу результатів діяльності підприємства, розкриття в фінансовій звітності інформації про використання факторів виробництва та розподіл прибутку, впровадження звітності про соціальну та екологічну відповідальність як інструменту забезпечення прийняття рішень учасниками господарських відносин в напрямі стійкого розвитку економічних процесів.

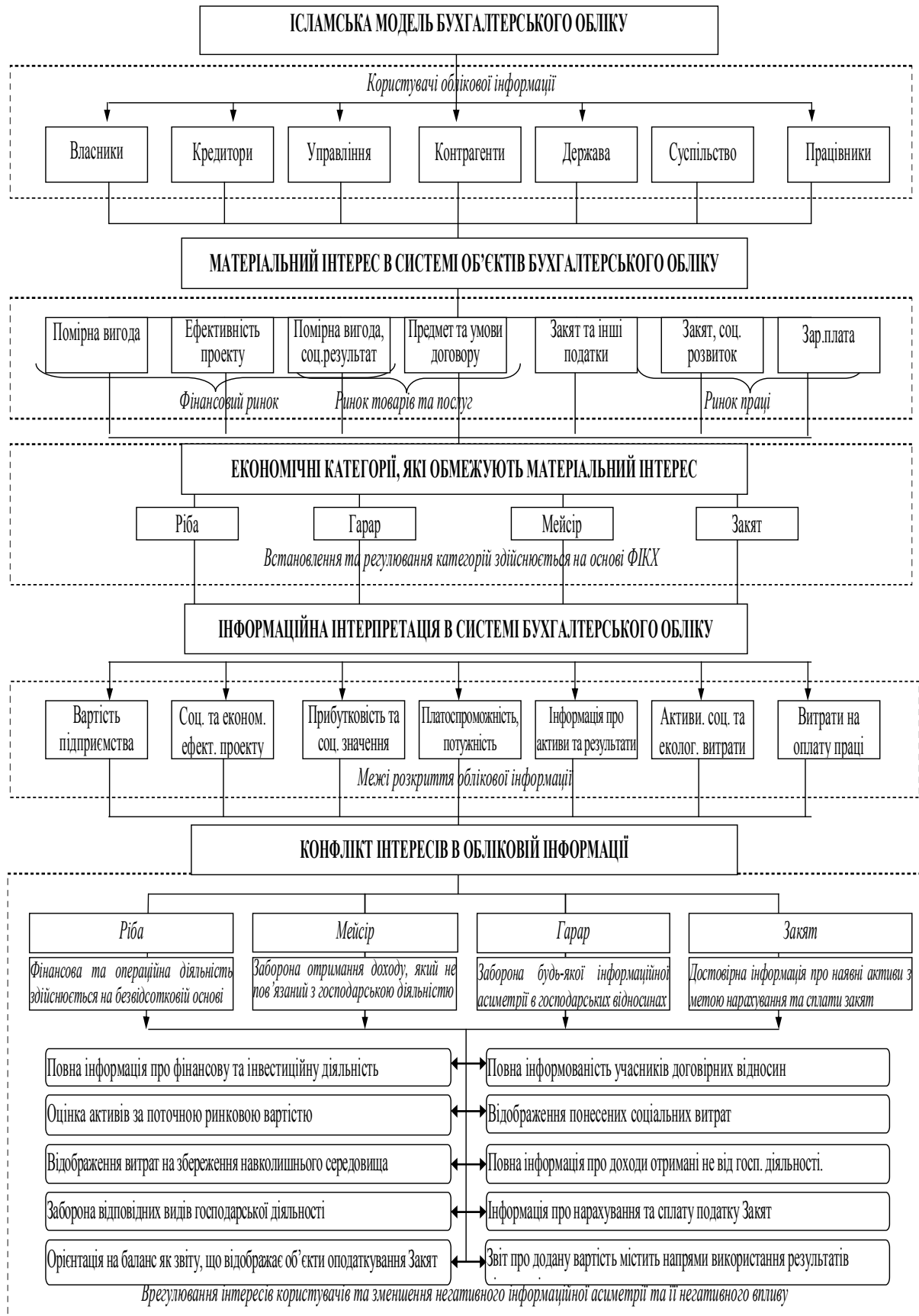


Рис. 1. Врегулювання інтересів користувачів бухгалтерського обліку в ісламських країнах

Встановлено, що бухгалтерський облік є єдиним засобом інформаційного відображення справедливого розподілу ресурсів, який проявляється у використанні факторів виробництва, створення доданої вартості та її розподілу між ними та учасниками господарської діяльності.

На основі цього обґрунтовано, що діючий порядок розподілу прибутку підприємства в більшості країн світу не охоплює жодного фактору виробництва, поза увагою залишаються праця, капітал та земля. Характеристика використання та облікового відображення факторів виробництва в країнах зони поширення ісламу вказує на значні розробки в галузі стійкого розвитку економічних відносин. Все це пов'язано з тим, що розроблений механізм розподілу доданої вартості враховує всі фактори виробництва, що забезпечує справедливе використання та розподіл ресурсів в суспільстві. Крім того, обрана економічна та облікова політика країн зони поширення ісламу маючи в своїй основі соціально-орієнтований підхід є ще й економічно ефективною, адже механізм використання та оновлення капіталу підприємства, забезпечує його довготривалу та ефективну діяльність. На основі цього встановлено напрями використання їх досвіду в Україні, шляхом впровадження нового механізму розподілу прибутку підприємств, який враховує всі фактори виробництва. Зокрема розроблено облікову модель процесу розподілу прибутку суб'єктів господарювання, яка враховує кожен з факторів виробництва, сприяє соціальній та екологічній направленості господарської діяльності та його подальшому ефективному функціонуванню (рис. 2).

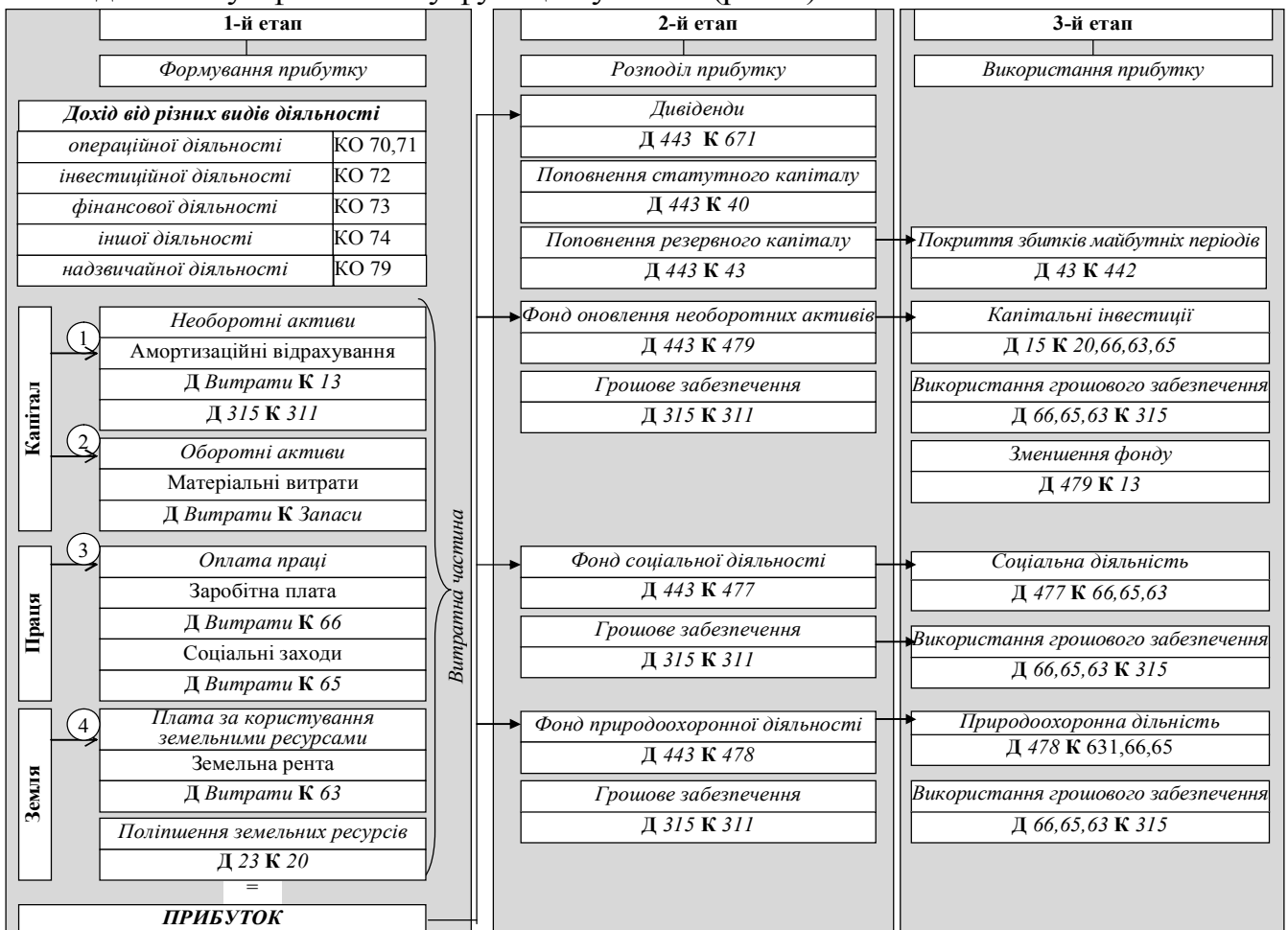


Рис. 2. Запропонована облікова модель процесу розподілу прибутку

Розроблена модель передбачає необхідність внесення змін до діючого плану рахунків в частині формування фондів природоохоронної, соціальної діяльності та фонду оновлення основного капіталу, а також їх грошового забезпечення. Крім того, розроблено акт розподілу прибутку, який передбачає кожен з зазначених напрямів та слугує документальним підтвердженням відображення в обліку.

В третьому розділі **“Звітність в мусульманських країнах: особливості та перспективи впровадження в Україні”** розглядаються проблемні питання інформаційної наповненості соціальними показниками фінансової звітності, визначення ролі та необхідності впровадження звітності про соціальну та екологічну відповідальність.

Відсутність дієвого механізму оприлюднення інформації про господарську діяльність підприємств через систему фінансової звітності спричинило відсутність довіри користувачів до облікової інформації та невиконання соціальної функції системою обліку. Адже перспективи соціально-економічного розвитку, економічного прогресу багато в чому залежать від обраної облікової політики та стандартів формування фінансової звітності. Розглянуто підходи до фінансової звітності в мусульманських країнах з метою удосконалення діючої практики формування фінансової звітності в Україні в контексті її соціальної та екологічної спрямованості, а також відповідності запитам всіх учасників господарської діяльності, що дозволить уникнути інформаційної асиметрії в господарських відносинах.

Проведено аналогію між підходами мусульманської практики та англо-американської, на принципах якої базуються МСФЗ (IAS/IFRS), що дало можливість з'ясувати, що звітність в країнах даного регіону відіграє надзвичайну роль в підтриманні економічної стабільності, збереженні елементів соціального консенсусу до чого прагне прямувати більшість країн світу, зокрема і Україна. Ісламська фінансова звітність надає її користувачам можливість робити обґрунтовані висновки про дотримання ісламськими підприємствами шаріату та оцінити їх економічну та соціальну ефективність. Розроблена на основі західних зразків ісламська фінансова звітність дозволяє також в більшій мірі задовольняти державні потреби оподаткування та макроекономічного регулювання.

Враховуючи досвід країн зони поширення ісламу в роботі запропоновано внести зміни до діючих форм фінансової звітності: форми 1 “Баланс”, в частині відображення інформації про напрями використання основного капіталу (виробничого, невиробничого та соціального призначення), наявність та рух грошового забезпечення соціальної та природоохоронної діяльності підприємства, формування та використання фондів соціальної та екологічної діяльності підприємства; форми 2 “Звіт про фінансові результати”, в частині інформаційного наповнення про напрями використання результатів діяльності підприємств. Впровадження запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності прийняття рішень про використання прибутку для забезпечення досягнення соціальних цілей підприємства та використання основного капіталу підприємства, шляхом визначення напрямів його оновлення.

В умовах сучасних економічних змін в бізнесовому співтоваристві зростає увага до розробки та впровадження звітності про соціальну та екологічну діяльність

суб'єктів господарювання. Проте в більшості випадків дана звітність є лише формальністю, адже сучасний стан соціального звітування в Україні, як і в більшості країн Європи, не відповідає діючій економічній системі та не сприяє прийняттю ефективних рішень в даній сфері. Вирішення питання соціальної та екологічної результативності бізнесу в Україні потребує нових механізмів звітування суб'єктів господарювання, які б сприяли прийняттю виважених управлінських рішень в даній сфері, а також, надавало достовірну та об'єктивну інформацію всім користувачам. З метою вирішення даного питання в дисертації досліджено роль та значення звітності в країнах світу, що дало можливість виділити дві моделі соціального звітування (мусульманська та глобальна). Вивчення моделей дозволило визначити напрями впровадження звітності про соціальну та екологічну результативність суб'єктів господарювання в Україні. Визначені напрями дозволять побудувати ефективну систему соціального звітування в Україні, обґрунтувати її роль та значення в розвитку економічних відносин через встановлення обов'язковості складання даного виду звітності відповідними групами підприємств; обов'язковості державного регулювання формування звітності, що повинно відповідати основним положенням рекомендацій Глобальної ініціативи зі звітності (GRI) та покладення відповідальності за достовірність показників звітності.

Ефективність прийняття рішень в сфері стійкого розвитку підприємства різними користувачами залежить від наданої інформації. Відсутність чітко затверджених форм звітності про соціальну та екологічну результативність та невизначеність місця фінансових показників є причиною низької результативності політики підприємств в даній сфері. Аналіз діючих підходів до соціального звітування та особливостей системи бухгалтерського обліку України дозволив отримати модель розкриття інформації про соціальну та екологічну відповідальність підприємств (рис. 3).

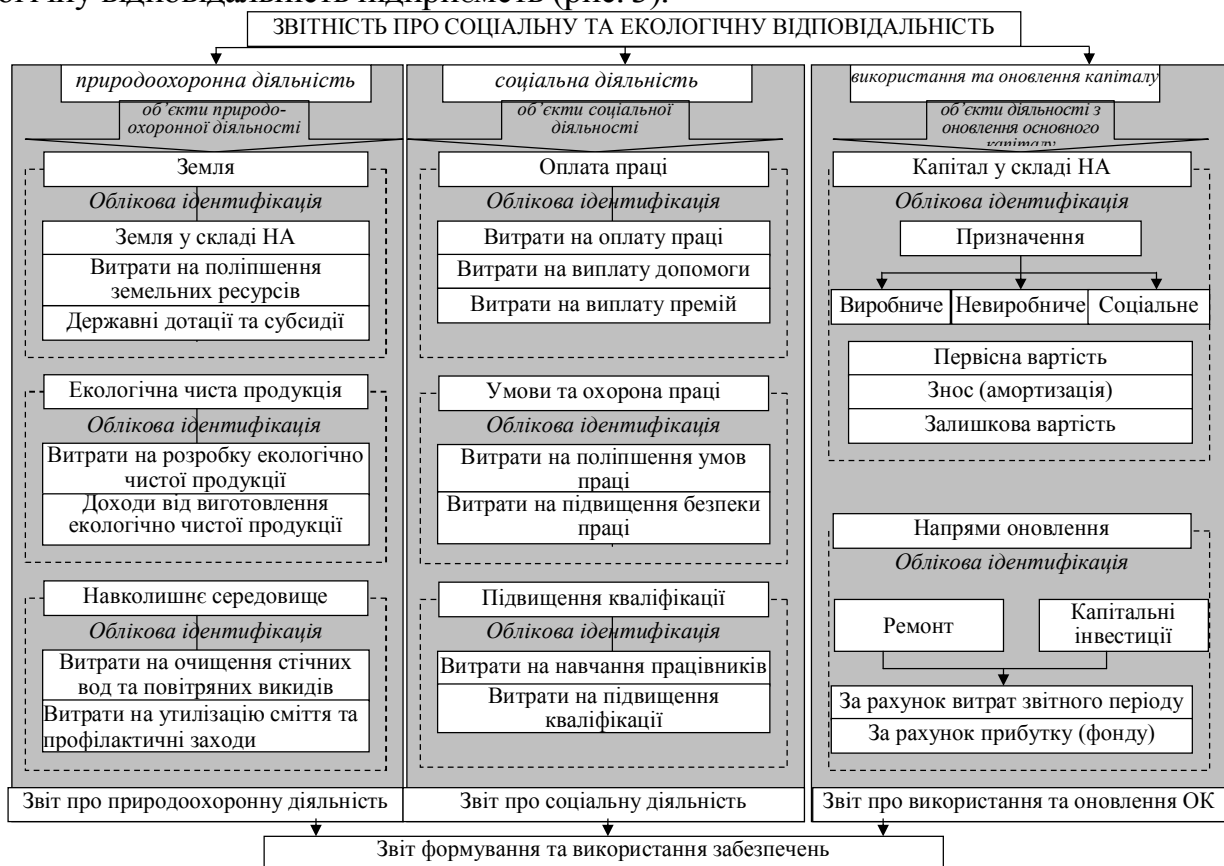


Рис.3. Модель розкриття інформації про соціальну та екологічну діяльність підприємств

Обґрунтовано основні показників звітності про соціальну та екологічну відповідальності та їх взаємозв'язок з об'єктами бухгалтерського обліку та показниками фінансової звітності. Зокрема доведено необхідність розвитку соціального звітування в таких напрямках як природоохоронна, соціальна діяльність та діяльність з оновлення основного капіталу.

На основі проведеного дослідження в роботі розроблено пакет звітності про соціальну та екологічну відповідальність підприємств, який містить чотири форми (СЕР 1 “Звіт про природоохоронну діяльність”, СЕР 2 “Звіт про соціальну діяльність”, СЕР 3 “Звіт про використання та оновлення основного капіталу”, СЕР 4 “Звіт про формування та використання забезпечень соціальної та природоохоронної діяльності”).

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає у розробці теоретичних та організаційно-методичних підходів до функціонування ісламської моделі бухгалтерського обліку та адаптації її елементів до облікової системи України.

1. Дослідження особливостей процесу глобалізації дозволило визначити та класифікувати його соціально-економічні наслідки як для окремої країни, так і світу в цілому. Виходячи з цього, обґрунтовано необхідність зміни діючих економічних постулатів, оснований на положеннях “Вашингтонського консенсусу”, та окреслено можливість впровадження окремих елементів ісламської моделі бухгалтерського обліку. Вивчення особливостей зовнішнього середовища функціонування системи обліку дозволило визначити його основні економічні характеристики, які вплинули на становлення та розвиток різних моделей бухгалтерського обліку. На основі вказаних характеристик обґрунтовано поділ всіх моделей на сформовані, до яких відносимо англо-американську, континентальну та латиноамериканську, перехідні – соціалістичну, та нові – ісламську. Це дало можливість визначити напрями розвитку НСБО країн світу та їх значення в подоланні негативних наслідків глобалізації.

2. З метою визначення напрямів запозичення досвіду ісламської моделі бухгалтерського обліку обґрунтовано необхідність вивчення домінуючого фактору, яким виступає релігія іслам. Обґрунтовано зв'язок релігії та бухгалтерського обліку крізь призму соціально-економічних відносин, які визначають особливості організації бухгалтерського обліку та об'єкти облікового відображення, що дозволило встановити причини, які зумовили необхідність розробки та впровадження ісламської економічної доктрини (звільнення від колоніального гніту; прихильність більшої частини мусульманського населення до впровадження в економіку принципів ісламу; неспроможність економічних систем західного типу забезпечити ефективність економічного розвитку держав; сучасний стан економічної дисципліни, що очолюється Заходом, утворює дихотомію між ісламською вірою та діями, до яких спрямовують Західні економічні концепції; зростання ефективності впровадження на глобальному рівні ісламських фінансових інструментів) та особливості її розвитку.

3. Встановлено, що ісламська економічна доктрина пропагує три основні принципи розвитку соціально-економічних відносин в суспільстві: обмеження економічної свободи; множинності форм власності; соціальної справедливості. На основі вивчення нормативно-правових документів та економічної літератури

уточнено сутність принципів, рівні їх формування і впровадження (формотворчий (релігійно-правовий), макроекономічний, мікроекономічний та обліково-аналітичний) та значення для розвитку бухгалтерського обліку. Це дозволило визначити передумови та особливості формування концепцій бухгалтерського обліку в країнах зони поширення ісламу та напрями застосування окремих положень в Україні.

4. Доведено залежність елементів системи бухгалтерського обліку від зовнішнього середовища на прикладі мусульманських країн шляхом визначення особливих об'єктів, мінливості методів, особливостей діяльності суб'єктів організації та ведення бухгалтерського обліку. Виходячи з цього в роботі розроблено механізм формування організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку в країнах зони поширення ісламу, основними відмінностями якого від західних аналогів є: оцінка за ринковою вартістю, неприйнятність принципу консерватизму, орієнтація на баланс, обов'язковість інформації про розподіл доданої вартості в звітності, що сприяло виявленню застосування його окремих положень в Україні.

5. Обґрунтовано залежність запитів користувачів в обліковій інформації від їх матеріального інтересу в господарській діяльності підприємства, що спричиняє конфлікт інтересів учасників господарської діяльності в різних облікових моделях. Майновий характер є найбільш характерною властивістю господарської діяльності, адже пов'язана з використанням факторів виробництва та створенням нових благ й отриманням економічних та соціальних результатів. Ісламська модель бухгалтерського обліку, будучи основою на принципах ісламської економічної доктрини, обумовила орієнтацію бухгалтерського обліку на всі групи користувачів, що сприяє уникненню інформаційної асиметрії на всіх ринках (капіталу, товарів (робіт, послуг), праці). Даний механізм задоволення всіх запитів користувачів пов'язаний з регулюванням обліку, яке запропоновано розглядати на чотирьох рівнях: релігійно-правовий, міжнародний, національний та мікрорівень.

6. Невизначеність місця факторів виробництва в системі бухгалтерського обліку як напряму забезпечення соціальної справедливості в суспільстві призвело до низької економічної та соціальної ефективності господарської діяльності, а також ряду глобальних проблем. З метою вирішення даного проблемного питання в практиці бухгалтерського обліку в Україні в роботі досліджено досвід використання результатів діяльності в країнах зони поширення ісламу, на основі чого запропоновано механізм і облікове відображення процесу використання прибутку підприємства. Запропонована облікова модель процесу розподілу прибутку суб'єкта господарювання враховує участь кожного фактору в господарській діяльності, що сприяє забезпеченню справедливого розподілу ресурсів в суспільстві та сталий розвиток економічних процесів.

7. Удосконалено форми фінансової звітності в Україні на основі аналізу діючих підходів до аналогів в мусульманських країнах шляхом внесення змін до структури форми 1 "Баланс" та форми 2 "Звіт про фінансові результати". Запропоновано відображати в балансі інформацію про напрями використання основного капіталу (виробничого, невиробничого та соціального призначення), формування та рух грошового забезпечення діяльності, пов'язаної з соціальною та екологічною результативністю суб'єкта господарювання, формування та використання фондів,

призначених для здійснення вказаної діяльності. На основі дослідження звітності про додану вартість в країнах зони поширення ісламу, яка є аналогом звіту про фінансові результати, обґрунтовано необхідність відображення в останній напрямів використання прибутку суб'єкта господарювання. Це сприяє підвищенню інформаційного обґрунтування рішень учасниками господарських відносин.

8. Відсутність дієвого механізму соціального звітування в Україні призводить до зниження соціальної захищеності населення та екологічної безпеки країни. Одним з напрямів вирішення даного питання є впровадження звітності про соціальну та екологічну відповідальність суб'єктів господарювання. Аналіз зарубіжного досвіду дозволив виділити дві моделі соціального звітування - глобальну та мусульманську. В роботі обґрунтовано необхідність застосування моделі соціального звітування, яка відповідає двом вище сказаним та враховує особливості вітчизняної економічної системи, а також особливості бухгалтерського обліку та інформаційних запитів учасників господарських відносин.

9. Одержано модель розкриття інформації про соціальну та екологічну діяльність підприємства, шляхом обґрунтування методичного підходу до формування звітності про соціальну та екологічну відповідальність суб'єктів господарювання, показники якої є взаємоузгодженими з показниками фінансової звітності, що дає можливість здійснювати контроль та аналіз діяльності для забезпечення сталого розвитку окремого суб'єкта господарювання та країни в цілому. Даний методичний підхід полягає в розробленому пакеті звітності про соціальну та екологічну відповідальність, який складається з чотирьох форм звітності: СЕР 1. “Звіт про природоохоронну діяльність”, СЕР 2. “Звіт про соціальну діяльність”, СЕР 3. “Звіт про використання та оновлення осново капіталу”, СЕР 4 “Звіт про формування та використання забезпечень соціальної та природоохоронної діяльності. Використання даних форм звітності підприємствами України сприяє підвищенню ефективності їх діяльності в напрямі стійкого розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в контексті реформування ісламського суспільства: стан і перспективи / Д.О. Грицишен // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – № 3 (37). – С. 31-36 (0,21 друк. арк.).
2. Грицишен Д.О. Менталітет та релігія як основа формування особливостей соціально-економічних відносин та національної системи бухгалтерського обліку / Д.О. Грицишен // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – № 4 (38). – С. 61-65 (0,32 друк. арк.).
3. Грицишен Д.О. Соціально-економічний розвиток ісламських країн, як фактор формування національної системи бухгалтерського обліку / Д.О. Грицишен // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Випуск 3(6). – Житомир: ЖДТУ, 2006. – С. 224-230 (0,28 друк. арк.).

4. Грицишен Д.О. Сучасний стан мусульманського права та його вплив на бухгалтерський облік / Д.О.Грицишен // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – № 2 (40). – С. 35-41 (0,4 друк. арк.).

5. Грицишен Д.О. Особливості ісламської економіки: необхідність вивчення при дослідженні національних систем бухгалтерського обліку ісламських країн / Д.О.Грицишен// Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Випуск 1(7). – Житомир: ЖДТУ, 2007. – С. 104-112 (0,6 друк. арк.).

6. Грицишен Д.О. Особливості формування організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку в країнах зони поширення ісламу / Д.О.Грицишен // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Випуск 2(8). – Житомир: ЖДТУ, 2007. – С. 44-50 (0,42 друк. арк.).

7. Грицишен Д.О. Організація бухгалтерського обліку в ісламських країнах: вплив економічних принципів / Д.О. Грицишен // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Випуск 3 (12). – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 147- 163 (0,9 друк. арк.)

8. Грицишен Д.О. Становлення економік арабських країн: сучасний стан та вплив на розвиток бухгалтерського обліку/ Д.О.Грицишен // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – № 4 (46). – С. 48-55 (0,59 друк. арк.).

9. Грицишен Д.О. Організація бухгалтерського обліку в країнах зони поширення ісламу: суб'єктивний вплив / Д.О.Грицишен // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Випуск 1 (13). – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 74-85 (0,75 друк. арк.).

10. Грицишен Д.О. Мінливість методів обліку під впливом соціально-економічного середовища мусульманських країн / Д.О. Грицишен // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – № 2 (48). – С. 27-31 (0,76 друк. арк.).

11. Грицишен Д.О. Облікова інтерпретація капіталу як фактору виробництва: досвід мусульманських країн // Економіка: проблеми теорія та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 255: в 9 т. – Т. VI. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 1460-1465 (0,32 друк. арк.).

12. Рабошук А.В. Звітність в мусульманських країнах: особливості застосування в Україні / Рабошук А.В., Грицишен Д.О. // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – № 1 (51). – С. 27-31 (загальний обсяг 0,76 друк. арк., особисто автору належить 0,38: запропоновано напрями удосконалення діючих форм фінансової звітності на основі досвіду країн зони поширення ісламу).

Тези доповідей на конференціях

13. Грицишен Д.О. Соціальна справедливість – основна риса ісламського бухгалтерського обліку: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 29-30 листопада 2006 р. [“Вдосконалення теорії і практики обліку, аналізу і аудиту для становлення національної облікової системи”] (Севастополь, 28-30 листопада 2006 р.) / Д.О. Грицишен / М-во освіти і науки України, Севастопольський нац. техніч. ун-т. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2006. – 180 с. – С. 26-28 (0,11 друк. арк.).

14. Грицишен Д.О. Актуальні напрями дослідження особливостей ісламського бухгалтерського обліку: збірник тез та текстів виступів на п'ятій Всеукраїнській наук. конф. присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову. Ч. 1 [“Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева”] (Житомир, 27-28 лютого 2007 р.) / Д.О. Грицишен / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. - Житомир: ЖДТУ, 2007. – 76 с. – С. 25-26 (0,03 друк. арк.).

15. Грицишен Д.О. Особливості правових систем ісламських країн як фактор формування національної системи бухгалтерського обліку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. магістрів і студентів [“Облік, аналіз і аудит: теорія, практика, перспективи”] (Мелітополь, 6-8 червня 2007 р.) / Д.О. Грицишен / Мін-во освіти і науки України, Таврійський державний агротехнологічний ун-т, – Мелітополь: ТДАУ, 2007. - № 7. – 312 с. – С. 8-12 (0,29 друк. арк.).

16. Грицишен Д.О. Особливості підготовки бухгалтерських кадрів в ісламських країнах: зб. тез та текстів виступів 6-ї Міжнар. наук. конф. [“Наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: теоретико-практичне значення та напрями подальшого розвитку”] (Житомир, 2008 р.) / Д.О. Грицишен / Мін-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 336 с. – С. 310-311 (0,1 друк. арк.).

17. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в контексті правової регламентації ісламу: Зб. тез доповідей учасників VI міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України О.С. Бородкіна (15.03.1930 – 14.03.2002) [“Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація”] (Київ, 28 березня 2008 р.) / Д.О. Грицишен / Державний комітет статистики України, Державна академія статистики обліку та аудиту. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство” 2008. – 139 с. - С. 13-15 (0,2 друк. арк.).

18. Грицишен Д.О. Категорія капіталу в системі бухгалтерського обліку країн зони поширення Ісламу: матеріали V-ї Міжнар. наук.-практ. конф. [“Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю”] (Черкаси, 16-18 квітня 2008 р.) / Д.О. Грицишен / М-во освіти і науки України, Черкаський держ. технол. ун-т; відповідальний редактор В.М. Яценко. – Черкаси: ЧДТУ, 2008. – 291 с. – С. 19-20 (0,13 друк. арк.).

19. Грицишен Д.О. Місце етики в системі регулювання бухгалтерського обліку: ісламський досвід: Тези та тексти виступів VII-ої Міжнар. наук. конф. [“Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку”] (Житомир, 2008 р.) / Д.О. Грицишен / Мін-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 208 с. – С. 36-38 (0,18 друк. арк.).

20. Грицишен Д.О. Бухгалтерська звітність в мусульманських країнах як інструмент справедливого розподілу ресурсів: Зб. тез та текстів виступів на Сьомій всеукр. наук. конф., присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову. Ч. 1 [“Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева”] (Житомир, 2009 р.) / Д.О. Грицишен / Мін-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 76 с. – С. 18-19 (0,17 друк. арк.).

21. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік як засіб реалізації справедливості в ісламській економічній системі: Матеріали V-ї міжнар. наук. конф. Частина 1 [“Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток інтелектуальних і технічних можливостей”] (Краматорськ – Житомир, 9-10 вересня 2009 р.) / Д.О. Грицишен / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 148 с. - С. 20-22 (0,21 друк. арк.).

22. Грицишен Д.О. Звітність про соціальну та екологічну результативність підприємств: мусульманська та глобальна модель соціального звітування: зб. тез та текстів виступів на 8-мій всеукр. наук. конф., присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову. Ч. 1 [“Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева”] (Житомир, 2010 р.) / Д.О. Грицишен / Мін-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 140 с. – С. 15-17 (0,18 друк. арк.).

Інші видання

23. Евдокимов В.В. Конфликт интересов пользователей бухгалтерского учета: мусульманский опыт урегулирования / В.В. Евдокимов, Д.А. Грицишен // Международный бухгалтерский учет. Москва: ИД “Финансы и кредит”. 2010. - № 2 (134). – С. 32-54 (загальний обсяг 0,82 друк. арк., особисто автору належить 0,4 друк. арк.: обґрунтовано залежність запитів користувачів в обліковій інформації від їх матеріального інтересу).

Анотація

Грицишен Д.О. Ісламська модель бухгалтерського обліку в умовах глобалізації: напрями адаптації в Україні . – Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет, Житомир, 2010.

Дисертація присвячена аналізу та обґрунтуванню теоретичних та практичних аспектів впровадження зарубіжного досвіду в вітчизняну облікову практику в напрямі забезпечення соціально-орієнтованого розвитку економічних відносин.

В дисертації уточнено сутність глобалізації та значення ісламської моделі бухгалтерського обліку в подоланні її наслідків. Визначено місце бухгалтерського обліку в сучасній економічній доктрині мусульманських країн, та роль її принципів в формуванні організаційно-методичних положень. Встановлено особливості правового поля функціонування бухгалтерського обліку в мусульманських країнах та його галузевої направленості. Обґрунтовано вплив зовнішнього середовища на кожен з елементів системи бухгалтерського обліку, що дозволи прослідкувати механізм формування організаційно-методичних положень ісламської моделі бухгалтерського обліку. Обґрунтовано залежність запитів користувачів облікової інформації від

майнового інтересу та визначено значення бухгалтерського обліку у врегулювання інформаційної асиметрії. Розроблено облікову модель розподілу результатів діяльності підприємства, яка враховує всі фактори виробництва. Запропоновано внести зміни до форм фінансової звітності (форма 1 “Баланс” та форма 2 “Звіт про фінансові результати”) в контексті показників соціального характеру. Визначено роль звітності про соціальну та екологічну відповідальність в сучасних умовах господарювання та уточнено її зміст. Розроблено пакет звітності про соціальну та екологічну відповідальність підприємств.

Ключові слова: глобалізація, ісламська модуль бухгалтерського обліку, ісламська економічна доктрина, користувачі бухгалтерської інформації, прибуток, фінансова звітність, звітність про соціальну та екологічну відповідальність.

Анотація

Грицишен Д.А. Исламская модель бухгалтерского учета в условиях глобализации: направления адаптации в Украине. – Рукопись

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет, Житомир, 2010.

Диссертация посвящена анализу и обоснованию теоретических и практических аспектов внедрения опыта мусульманских стран в отечественную учетную практику в направлении социально-ориентированного развития экономических отношений.

Объектом исследования выступает исламская модель бухгалтерского учета в условиях глобализации.

Предметом исследования является совокупность теоретических и организационно-методических вопросов функционирования исламской модели бухгалтерского учета и адаптация ее элементов к учетной системе Украины.

Исследование подходов к определению сущности глобализации, а также особенностей развития моделей бухгалтерского учета позволило определить особенности развития учета в условиях глобализации, а также его роль и значения во избежание ее негативных социально-экономических последствий. Обосновано необходимость пересмотра основных положений “Вашингтонского консенсуса”, а также значения отдельных элементов исламской модели бухгалтерского учета в условиях глобальных преобразований как инструмента решения социально-экономических проблем.

Обоснования необходимости исследования религиозного фактора в процессе формирования системы бухгалтерского учета через систему социально-экономических отношений дало возможность определить причины и особенности формирования исламской экономической доктрины, как среды развития исламской модели построения НСБУ.

Исследование сущности принципов исламской экономической доктрины и особенных экономических категорий позволило определить их значение в развитии системы бухгалтерского учета стран распространения ислама и предложить рассматривать их на определенных уровнях: формообразующий (религиозно-правовой), макроэкономический, микроэкономический и учетно-аналитический. Обосновано влияние категорий рибха, гарар, закят, мейсир на систему бухгалтерского учета мусульманских стран.

Изучение особенностей формирования системы бухгалтерского учета в странах зоны распространения ислама позволило доказать зависимость ее элементов от внешней среды. Определены особенности объектов бухгалтерского учета (классификация активов в соответствии с целями расчета закят), а также появление новых (мудараба, мушарака, мурабаха и др.). Изучены особенности деятельности субъектов организации и ведения бухгалтерского учета. Обоснованы особенности использования методов бухгалтерского учета, непосредственно: оценки активов по справедливой стоимости, ориентация на баланс, а также обязательная информация о распределении прибыли в отчетности. Разработано механизм формирования организационно-методических положений исламской модели бухгалтерского учета и определены возможные направления их внедрения в учетную практику Украины и других стран мира.

Доказано зависимость запросов пользователей информации от их материального интереса, который способствует конфликту интересов участников хозяйственных отношений в разных учетных моделях. Решение этой проблемы в мусульманском мире, связано с внедрением экономических принципов, которые обусловили ориентацию учета на государство, управление и общество, а не только на инвесторов и кредиторов, как в западной учетной практики. Такой механизм урегулирования конфликта интересов пользователей связан с определенным регулированием, которое предложено рассматривать на определенных уровнях. С целью решения данной проблемы в Украине определены направления развития бухгалтерского учета и отчетности, согласованные с действующей социально-экономической и правовой средой страны.

С целью решения проблем снижения социальной и экологической эффективности хозяйственной деятельности, а также использования факторов производства исследован опыт использования финансовых результатов предприятия в странах зоны распространения ислама. Предложена учетная модель процесса распределения прибыли предприятия. Предложенная модель учитывает все факторы производства способствует справедливому распределению ресурсов а также устойчивому развитию общества.

Усовершенствованы формы финансовой отчетности в Украине на основе анализа действующих подходов в мусульманских странах. Обоснована необходимость внесения изменений в структуру формы 1 “Баланс” (обнародование информации о направлениях использования основного капитала, состояние денежного обеспечения, а также фондов социальной и экологической деятельности предприятия) и формы 2 “Отчет о финансовых результатах” (обязательное содержание информации распределении прибыли).

Обоснованы направления внедрения отчетности о социальной и экологической ответственности предприятия, которые основаны на опыте мусульманской и глобальной моделях, что позволяет повысить социальную функцию бухгалтерского учета. Определены роль и место отчетности о социальной и экологической ответственности в принятии решений участниками хозяйственной деятельности.

Теоретически обоснована модель раскрытия информации о социальной и экологической деятельности предприятия. Разработан методический подход к формированию отчетности о социальной и экологической ответственности,

показатели которой взаимосвязаны с показателями финансовой отчетности, что позволяет проводить контроль и анализ деятельности для обеспечения устойчивого развития.

Ключевые слова: глобализация, исламская модель бухгалтерского учета, исламская экономическая доктрина, пользователи бухгалтерской информацией, прибыль, финансовая отчетность, отчетность о социальной и экологической ответственности.

Annotation

Grytsyshen D.O. Islamic accounting model under of globalization: directions of adaptation in Ukraine. – Manuscript

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – Accounting, Analysis and Auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University, Zhytomyr, 2010

Thesis is dedicated to the analyzing and grounding theoretical and practical aspects of introducing foreign experience into national accounting practice towards providing a socially oriented development of economic relations.

In the dissertation thesis the essence of globalization and significance of Islamic accounting model in overcoming its consequences have been specified. The place of accounting in the present-day economic doctrine of Islamic countries as well as the role of its principles in organizational and methodic statements have been determined. Peculiarities of legal framework of accounting functioning in Islamic countries and its industry directivity have been determined. The influence of external environment on each element of accounting system has been grounded, which allowed to trace the formation mechanism of organizational and methodic statements of Islamic accounting model. The dependence of accounting information users' inquiries on ownership interest has been grounded as well as importance of accounting in information asymmetry regulation has been determined. The accounting model of distribution of enterprise's results of activity which considers all factors of production has been developed. It has been offered to amend financial reporting forms (form 1 "Balance Sheet" and form 2 "Profit and Loss Statement") in the context of figures of social nature. The role of reporting on social and ecological responsibility under existing conditions of conducting business has been determined as well as its essence has been specified. A set of statements on social and ecological responsibility of an enterprise has been worked out.

Key words: globalization, Islamic accounting model, Islamic economic doctrine, users of accounting information, profit, financial reporting, reporting on social and ecological responsibility.

Підписано до друку 02.09.2010 р.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Замовлення № 1138

Редакційно-видавничий відділ ЖДТУ

10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103